

визначати вид правовідносин за галуззю права, про яку йдеться в ситуації; називати суб'єктів правовідносин та описувати їх правосуб'єктність, визначати об'єкт правовідносин, юридичний зміст, юридичні факти та ін.; виділяти головні та другорядні факти.

Важливою характеристикою предметних умінь із правознавства є змістовий зв'язок між ними, що зумовлено специфікою предмету. Наприклад, без уміння аналізувати нормативно-правові акти неможливо навчитися розв'язувати правові ситуації. Враховуючи факт взаємозалежності низки вмінь, предметні вміння слід формувати системно.

Підсумовуючи, вкажемо на те, що формування предметних умінь учнів із правознавства, які є комплексними, потребують засвоєння учнями низки окремих умінь (навчальних прийомів) та навичок, сприяють самостійному здобуттю й засвоєнню ними правових знань, розв'язування пізнавальних і життєвих ситуацій, як у навчанні, так і у житті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Андрусишин Б. І.* Методика викладання шкільного курсу “Основи правознавства”: підручник / Б. І. Андрусишин. – К. : Знання, 2008. – 301 с.
2. *Булда А. А., Жидкова Н. М.* Методика формування предметних умінь старшокласників у процесі вивчення правознавства: навчально-методичний посібник для вчителів та студентів / Анатолій Андрійович Булда, Наталія Миколаївна Жидкова. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – 294 с.
3. *Даниленко В. В.* Основи правознавства. Опорний зошит для учнів 9 класів / В. В. Даниленко. – К. : Учитель, 2006. – 96 с.
4. *Жидкова Н. М.* Формування вмінь аналізувати нормативно-правові акти на уроках правознавства / Н. М. Жидкова // Історія в школах України. – 2011. – № 2-3. – С. 14-22.
5. *Наровлянський О. Д.* Правознавство: підручн. для 10 кл. загальноосвіт. навч. кл. / О. Д. Наровлянський. – К. : Грамота, 2009. – 216 с.
6. *Нетьосов С. І.* Навчання дев'ятикласників основ правознавства з використанням інформаційно-комунікативних технологій: дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / С. І. Нетьосов; Інститут педагогіки НАПН України. – К., 2009. – 290 с.

*Гуз А. М.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова (м. Київ)*

РОЛЬ І МІСЦЕ ВИКЛАДАЧА ПРАВОЗНАВСТВА, ЮРИСТА В СИСТЕМІ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Правова освіта населення полягає у здійсненні комплексу заходів виховного, навчального та інформаційного характеру, спрямованих на створення належних умов для набуття громадянами обсягу правових знань та навичок у їх застосуванні,

необхідних для реалізації громадянами своїх прав і свобод, а також виконання покладених на них обов'язків [1].

Правова освіта є складовою частиною системи освіти і має на меті формування високого рівня правової культури та правосвідомості особи, її ціннісних орієнтирів та активної позиції як члена громадянського суспільства.

Надання правової освіти здійснюється в усіх дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладах і закладах післядипломної освіти.

Початкова правова освіта здобувається у дошкільних навчальних закладах, де дітям надаються початкові знання про норми поведінки, формуються навички їх дотримання, виховується повага до батьків, вихователів, ровесників, людей похилого віку тощо [2].

Надалі правова освіта надається загальноосвітніми, професійно-технічними, вищими навчальними закладами і закладами післядипломної освіти. Обсяг і зміст обов'язкового курсу з правознавства визначається для загальноосвітніх навчальних закладів – потребою суспільства у вихованні правосвідомого громадянина, а для професійно-технічних, вищих навчальних закладів і закладів післядипломної освіти – крім того, ще й високими вимогами до освітнього, освітньо-кваліфікаційного рівня особи. У загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладах і закладах післядипломної освіти здійснюється широка позакласна і позааудиторна робота з правового навчання і виховання, до якої залучаються вчені, представники правозахисних організацій, працівники правоохоронних органів, інші фахівці в галузі права [3].

Складовою частиною правової освіти є самоосвіта громадян з питань права і держави.

Правова освіта здійснюється із застосуванням сучасних інформаційних технологій, зокрема елементів дистанційного навчання.

Розроблення пропозицій щодо координації діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, навчальних та культурних закладів, наукових установ, видавництва та видавничих організацій, засобів масової інформації у сфері правової освіти, а також надання методичної допомоги у проведенні цієї діяльності здійснює Всеукраїнська міжвідомча координаційно-методична рада з правової освіти населення. Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві органи виконавчої влади створили місцеві міжвідомчі координаційно-методичні ради з правової освіти населення, вирішують у межах своєї компетенції питання організаційного і матеріально-технічного забезпечення їх діяльності [4; 5].

Підготовка викладачів правових дисциплін здійснюється вищими навчальними закладами як за державним замовленням, так і за рахунок коштів фізичних та юридичних осіб.

Публічною бібліотекою, яка забезпечує акумуляцію документально-інформаційних ресурсів, що містять правову інформацію, та доступ населення до цих ресурсів, є Національна юридична бібліотека.

З метою розвитку правової освіти населення місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування в межах своєї компетенції вживають заходів до розширення мережі спеціалізованих навчальних закладів, бібліотек, збільшення кількості друкованих та аудіовізуальних засобів масової інформації правового спрямування.

Державні засоби масової інформації систематично інформують населення про національне законодавство, діяльність органів законодавчої, виконавчої, судової влади, а також про стан правопорядку, боротьбу з правопорушеннями, особливо серед неповнолітніх, профілактику їх вчинення тощо.

Для подальшого вдосконалення правової освіти населення в межах державного замовлення створюються загальні і навчальні телевізійні та радіомовні канали, а також запроваджуються сторінки, рубрики та інші популярні форми надання правової інформації.

Державні заклади, підприємства та організації культури проводять відповідну правоосвітню та правовиховну діяльність. З цією метою за участю органів виконавчої влади, відповідних управлінь юстиції, навчальних закладів і наукових установ на громадських або договірних засадах створюються лекторії, кінолекторії, проводяться виставки друкованої продукції правового спрямування, зустрічі з фахівцями-юристами, читацькі конференції та інші заходи.

З огляду на викладене, в системі правової освіти населення викладач правознавства, юрист має займати й займає одну з провідних ролей [6].

Становлення України як демократичної, правової держави, формування засад громадянського суспільства зумовлюють необхідність підвищення рівня правової культури населення. Потребують вирішення на державному рівні питання подальшого розвитку правосвідомості населення, подолання правового нігілізму, задоволення потреб громадян у одержанні знань про право. Це може бути забезпечено, насамперед, шляхом удосконалення правової освіти населення. Забезпечувати правову освіту населення мають викладачі правознавства-юристи. Адже саме викладачі правознавства, юристи постійно працюють над підвищенням рівня правової освіти населення, створенням належних умов для набуття громадянами правових знань, а також забезпечення їх конституційного права знати свої права і обов'язки.

Вони також мають працювати над створенням необхідних умов для набуття широкими верствами населення правових знань та навичок у їх застосуванні, забезпеченням доступу громадян до джерел правової інформації, а також сприяти визначенню основних напрямів правоосвітньої діяльності та першочергові заходи щодо їх реалізації.

Викладач правознавства, юрист має працювати над підвищенням загального рівня правової культури та вдосконаленням системи правової освіти населення, набуттям громадянами необхідного рівня правових знань, формуванням у них поваги до права.

Можна виділити і низку інших завдань в системі правової освіти населення, над якими має працювати викладач правознавства, юрист, зокрема, над:

- підвищенням рівня правової підготовки населення, насамперед учнівської та студентської молоді;

- створенням належних умов для набуття громадянами знань про свої права, свободи і обов'язки;

- широким інформуванням населення про правову політику держави та законодавство;

- забезпеченням вільного доступу громадян до джерел правової інформації;

- вдосконаленням системи правової освіти населення, збереженням та розвитком вітчизняних традицій у цій сфері.

Зазначені завдання викладач правознавства-юрист має досягти шляхом:

- утвердження гуманістичних правових ідей, загальнолюдських та національних правових цінностей, високих моральних засад у суспільному житті;

- пропаганди правової освіти населення одним із основних чинників формування високої правосвідомості і правової культури окремих громадян та всього суспільства;

- активної участі в організації і здійсненні заходів із правової освіти населення органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, навчальних та культурних закладів, наукових установ, міжвідомчих координаційно-методичних рад з правової освіти населення, видавництв та видавничих організацій, засобів масової інформації та поєднання комплексу заходів у сфері правової освіти, що здійснюються цими органами, організаціями, закладами і установами;

- органічного поєднання правової освіти із загальною середньою, професійно-технічною і вищою освітою;

- розроблення сучасної методологічної бази для реалізації усіх напрямів і форм правоосвітньої діяльності;

- залучення громадян до участі в удосконаленні системи правової освіти;

- сприяння самоосвіті населення з питань права і держави;

- забезпечення відкритості правової інформації, доступу всіх верств населення до її джерел;

- систематичного і безперервного поширення серед населення знань про право і державу.

Всебічна правова робота викладача правознавства, юриста в системі правової освіти населення сприятиме: підвищенню рівня правової культури як окремих громадян, так і суспільства в цілому; формуванню у громадян поваги до права,

гуманістичних правових ідей, загальнолюдських та національних правових цінностей, а також подоланню правового нігілізму; підвищенню рівня правової поінформованості населення. Таким чином саме викладач правознавства-юрист є основним стрижнем в системі правової освіти населення України.

Окрім цього, викладач правознавства, юрист має систематично аналізувати стан правової освіти населення та вносити пропозиції щодо його поліпшення. Брати участь у розробці в установленому порядку регіональних програм правової освіти населення.

Також він мусить постійно вивчати і аналізувати діяльність місцевих міжвідомчих координаційно-методичних рад з правової освіти населення, рекомендувати організаційні, методичні та інші заходи до підвищення її ефективності.

Ще однією компетенцією такого фахівця має стати організація проведення конференцій, семінарів, симпозіумів тощо з питань підвищення рівня правової культури громадян.

Він може брати участь в організації проведення соціологічних досліджень з питань ефективності правоосвітньої діяльності та з урахуванням їх результатів розробляти наукові рекомендації щодо вдосконалення цієї діяльності, а також у виданні підручників та посібників з правознавства для загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладів, популярних юридичних посібників, збірників актів законодавства, а також у комплектуванні правовою літературою бібліотечних фондів.

На наш погляд, викладач правознавства, юрист повинен брати активну участь у проведенні навчально-методичних семінарів для викладачів правових дисциплін загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів.

Працюючи в системі освіти чи органах державного управління здійснювати дисертаційні дослідження і готувати наукові роботи з проблем правової освіти населення.

Працюючи у загальноосвітніх чи вищих навчальних закладах ефективно залучати до висвітлення правових питань керівників міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, вчених, провідних фахівців-практиків у галузі права. Також дуже важливо у цьому контексті сприяти створенню молодіжних правових клубів, проводити тижні і декади показу кінофільмів за морально-правову тематику, організовувати заняття молоді у кінолекторіях; проводити серед населення олімпіади, конкурси, вікторини та інші змагання на краще володіння правовими знаннями; проводити напередодні Дня юриста заходи з поширення серед населення знань про право і державу, інформування громадян про правову політику держави, стан законності і правопорядку, забезпечення прав і свобод людини.

Викладач правознавства, юрист має орієнтувати тих, хто навчається уміло користуватися правовою допомогою. Адже у нашій державі встановлені загальні принципи формування і функціонування системи безоплатної правової допомоги [7].

Становлення Української держави потребує особливої уваги до освіти як основи розвитку особистості, суспільства, нації. Національна доктрина розвитку освіти визначила одним із головних пріоритетів, органічною складовою освіти національне виховання [8].

Національне виховання спрямовується на залучення громадян до глибинних пластів національної культури і духовності, формування у дітей та молоді національних світоглядних позицій, ідей, поглядів і переконань на основі цінностей вітчизняної та світової культури.

У цьому контексті, викладач правознавства, юрист може постійно залучатися до проведення правовиховних заходів. Адже важливе значення у нашому суспільстві відіграє правове виховання. У дошкільних навчальних закладах правове навчання і виховання здійснюється на основі програм, рекомендацій і методичних вказівок, які затверджуються Міністерством освіти і науки України за погодженням з Міністерством юстиції України.

Обсяг і зміст обов'язкового курсу з правознавства визначається для загальноосвітніх навчальних закладів-потребою суспільства у вихованні правосвідомого громадянина, а для професійно-технічних, вищих навчальних закладів і закладів післядипломної освіти – крім того, ще й високими вимогами до освітнього, освітньо-кваліфікаційного рівня особи.

У загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладах і закладах післядипломної освіти здійснюється широка позакласна і позааудиторна робота з правового навчання і виховання, до якої залучаються вчені, представники правозахисних організацій, працівники правоохоронних органів, інші фахівців галузі права.

Навчальний курс “Методика викладання правознавства у ВНЗ” окрім дидактичних завдань, покликаний сформувати правове виховання, правову культуру, що означає насамперед поважне ставлення до законності, до правопорядку, до справедливості, що право повинне втілювати, захищати й забезпечувати.

Для досягнення виховних цілей необхідно переконати тих, хто навчається в значущості досліджуваних норм правопорядку для нього особисто, для його повсякденного існування, для задоволення його матеріальних і духовних потреб.

Постановка правового виховання в навчальних закладах залежить від багатьох умов: від рівня морально-правової свідомості тих, хто навчається, від згуртованості колективу і його громадської думки, від стану дисципліни і порядку.

Зміст правового виховання тих, хто навчається визначається особливостями права як регулятивного явища, його суспільними функціями і зростаючим значенням в організації і управлінні суспільством.

Юридичне регулювання охоплює господарські, цивільні, адміністративні, сімейно-шлюбні, природоохоронні та інші суспільні відносини. Тому зміст правового виховання має передбачати ознайомлення студентів з основними положеннями, що

стосуються державного, адміністративного, цивільного, сімейного, трудового, кримінального права, природоохоронної роботи.

Особливим питанням у правовому вихованні є вивчення основних положень конституційного законодавства України. У процесі їх вивчення студенти мають усвідомити, що в Конституції України виражена воля українського народу, закріплені основи суспільного і державного ладу, основні права, свободи і обов'язки громадян України, матеріальні і юридичні гарантії цих прав, принципи виборчого права, функції законодавчої, виконавчої і судової влади тощо.

Крім цього, вчитель правознавства, юрист може брати участь в проведенні щоквартального моніторингу стану злочинності та правопорушень серед молоді, узагальнювати його результати і розробляти рекомендації щодо поліпшення превентивно-профілактичної роботи з попередження дитячої злочинності, бездоглядності та безпритульності.

Спільно з керівниками загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладів вчитель правознавства, юрист може брати участь:

- у формуванні у кожному загальноосвітньому та професійно-технічному навчальному закладі банків даних про учнів, схильних до правопорушень, і організувати їх психолого-педагогічний супровід;

- вживати заходів щодо підвищення рівня психолого-педагогічного діагностування учнів, проведення з ними індивідуальної правовиховної роботи;

- вжити заходів щодо залучення дітей з “групи ризику” до позашкільної освіти, до організованих форм відпочинку, в т.ч. у канікулярний період;

- залучати органи громадського самоврядування закладу до проведення превентивно-профілактичних заходів;

- приділити належну увагу просвітницькій роботі серед батьків.

Дуже корисним в правовиховній роботі є запровадження у навчальних закладах Днів (Тижнів, Місячників) правових знань.

Також на правовиховну роботу впливатиме проведення щорічних тижневих курсів підвищення кваліфікації та навчально-методичних семінарів для викладачів права за участі судових та правоохоронних органів, органів прокуратури тощо.

Серед заходів, що сприяють зростанню правових знань студентів є олімпіади з базових дисциплін та конкурси-захисти студентських робіт. Вони дають можливість тим, хто навчається використовувати свої знання і розуміння правової системи в практичних ситуаціях, розв'язуючи юридичні задачі, сприяють розвитку в них навичок критичного мислення, дають можливість аналізувати життєві ситуації з різних точок зору.

Організацією усіх цих заходів, на усіх рівнях в системі правової освіти населення України може забезпечувати викладач правознавства, юрист.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Указ Президента України від 18 жовтня 2001 р. № 992 “Про Національну програму правової освіти населення” / Адміністрація Президента України // Офіційний вісник України. – 2001. – № 43. – Ст. 1921.
2. *Андрусишин Б. І.* Форми позакласної роботи з правознавства в сучасній школі / Б. І. Андрусишин, А. М. Гуз // Інноваційні технології у вищій юридичній освіті : мат. міжнар. наук.-метод. конф., присвяченої 390-річчю з дня заснування Київської братської школи – предтечі Києво-Могилянської академії 25-28 травня 2005 року / Відп. ред. Н. В. Артикуца. – К. : Стилос, 2005. – 472 с; Андрусишин Б. І. Методика викладання шкільного курсу “Основи правознавства” : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Б. І. Андрусишин, А. М. Гуз. – К. : Знання, 2008. – 301 с.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2000 р. № 1717. “Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання” / Кабінет Міністрів України // Урядовий кур’єр. – 2000. – 6 груд. – С. 2-8.
4. Постанова Кабінету Міністрів від 27 серпня 2004 року № 1127 “Про внесення змін до Положення про Всеукраїнську міжвідомчу координаційно-методичну раду з правової освіти населення” / Кабінет Міністрів України // Офіційний вісник України. – 2004. – № 35. – Ст. 2341.
5. Постанова Кабінету Міністрів України № 1787 від 28 грудня 2001 р “Про внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України від 29 травня 1995 р. № 366” / Кабінет Міністрів України // Офіційний вісник України. – 2002. – № 1. – Ст. 11.
6. *Шемшученко Ю. С.* Правова освіта молоді як фактор українського державотворення / Ю. С. Шемшученко // Соціокультурні чинники розвитку інтелектуального потенціалу українського суспільства і молодь : наук. праці та мат. конф. / Голова ред. В. П. Андрущенко. – К. : Знання, 2001. - Вип. 1. – 780 с.
7. Указ Президента України від 17 квітня 2002 року № 347 “Про Національну доктрину розвитку освіти” / Адміністрація Президента України // Офіційний вісник України. – 2002. – № 16. – Ст. 860.
8. Указ Президента від 4 липня 2005 р. № 1013/2005 “Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні”. – Офіційний вісник України. – 2005. – № 27. – Ст. 1542.

Малько Ю. С.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова (м. Київ)

МЕТОДИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ТИПОЛОГІЇ ТА МЕТОДИ ПОЛІТИЧНОЇ БОРОТЬБИ В ПОЛІТИЦІ

Політична боротьба є однією з форм політичних відносин суб’єктів політики, спрямованих на досягнення міцних позицій у системі владарювання, методичного впливу на владу шляхом реалізації своєї політичної волі.

Сучасним дослідникам в галузі соціально-політичного знання вдалося виокремити методи такого впровадження, що застосовуються різноманітними суб’єктами політики. При цьому методи політичної боротьби можуть бути підставою методологічної типологізації даного феномену, тобто типи боротьби в політиці можна